ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 19.11.2024
COM(2024) 530 final

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

σχετικά με τις δραστηριότητες και τις διαβουλεύσεις της συντονιστικής ομάδας κατά των βασανιστηρίων που αναφέρεται στο άρθρο 31 του κανονισμού (ΕΕ) 2019/125 για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία

1. Εισαγωγή

Το άρθρο 31 παράγραφος 4 του κανονισμού (ΕΕ) 2019/125, της 16ης Ιανουαρίου 2019 (στο εξής: κανονισμός), για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία[1] υποχρεώνει την Επιτροπή να υποβάλλει ετήσια έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με τις δραστηριότητες, τις έρευνες και τις διαβουλεύσεις που διεξάγει η συντονιστική ομάδα κατά των βασανιστηρίων (Anti-Torture Coordination Group, στο εξής: ATCG). Η έκθεση πρέπει να μην υπονομεύει τα εμπορικά συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων.

Η παρούσα έκθεση παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες της ATCG το 2023.

2. Κανονιστικό πλαίσιο

Στόχος του κανονισμού είναι η παρεμπόδιση αφενός της θανατικής ποινής και αφετέρου των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας σε χώρες εκτός της ΕΕ, μέσω του περιορισμού του εμπορίου ορισμένων αντικειμένων. Γίνεται διάκριση μεταξύ:

- αντικειμένων που εκ φύσεως προορίζονται για σκοπούς κακοποίησης και δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελούν αντικείμενο εμπορίου (παράρτημα II)· και
- αντικειμένων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για βασανιστήρια και άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία (παράρτημα III) ή για την εκτέλεση θανατικής ποινής (παράρτημα IV), αλλά μπορεί επίσης να έχουν νόμιμες χρήσεις, όπως σκοπούς επιβολής του νόμου ή θεραπευτικούς σκοπούς.

Το εμπόριο αντικειμένων που απαριθμούνται στα παραρτήματα II, III και IV υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Ειδικότερα, ο κανονισμός:

i. απαγορεύει την εισαγωγή, την εξαγωγή και τη διαμετακόμιση προς, από και μέσω της ΕΕ, αντικειμένων τα οποία απαριθμούνται στο παράρτημα II και στην πράξη χρησιμοποιούνται μόνο για τη θανατική ποινή ή για βασανιστήρια. Απαγορεύει την παροχή τεχνικής βοήθειας σχετικής με τα αντικείμενα αυτά, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης στον τρόπο χρήση τους. Απαγορεύει επίσης τη διαφήμιση τέτοιων αντικειμένων σε έντυπα, στο διαδίκτυο ή στην τηλεόραση ή το ραδιόφωνο, καθώς και την προβολή ή την προσφορά τους προς πώληση σε εμπορικές ή άλλες εκθέσεις.

ii. ορίζει υποχρέωση λήψης προηγούμενης άδειας, κατά περίπτωση, για εξαγωγές αντικειμένων που απαριθμούνται στο παράρτημα III, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για βασανιστήρια, αλλά μπορεί να έχουν άλλες νόμιμες χρήσεις (π.χ. για την επιβολή του νόμου). Προηγούμενη άδεια εξαγωγής απαιτείται επίσης και για την παροχή τεχνικής βοήθειας ή μεσιτικών υπηρεσιών σχετικών με τα αντικείμενα αυτής της κατηγορίας. Το παράρτημα III δεν περιλαμβάνει:

[1] ΕΕ L 30 της 31.1.2019, σ. 1. Κατόπιν αρκετών τροποποιήσεών του, ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1236/2005 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2005, για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία (ΕΕ L 200 της 30.7.2005, σ. 1) κωδικοποιήθηκε στη συνέχεια ως κανονισμός (ΕΕ) 2019/125.

α) πυροβόλα όπλα που διέπονται από τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 258/2012[2]·
β) είδη διπλής χρήσης που διέπονται από τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/821[3]· ή
γ) αντικείμενα που διέπονται από την κοινή θέση 2008/944/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου[4]· και

iii. ρυθμίζει το εμπόριο αντικειμένων του παραρτήματος IV τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή (π.χ. με θανατηφόρο ένεση), αλλά μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθούν για νόμιμους θεραπευτικούς σκοπούς. Έχει θεσπιστεί ειδική άδεια (ενωσιακή γενική άδεια εξαγωγής – ΓΑΕ) για τον έλεγχο των εξαγωγών αντικειμένων αυτού του είδους και για την αποτροπή της μεταφοράς τους για χρήση σε εκτελέσεις με θανατηφόρο ένεση, χωρίς όμως να περιορίζεται το εμπόριό τους για ιατρική και κτηνιατρική χρήση ή για άλλους νόμιμους σκοπούς.

3. Δραστηριότητες της συντονιστικής ομάδας κατά των βασανιστηρίων (ATCG)

Η ATCG συστάθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/2134 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου[5] για να εξετάζει ζητήματα που αφορούν την εφαρμογή του κανονισμού κατά των βασανιστηρίων.

Η ATCG χρησιμεύει ως βήμα για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών της Επιτροπής και των εμπειρογνωμόνων από τα κράτη μέλη σχετικά με διοικητικές πρακτικές, καθώς και για τη συζήτηση ζητημάτων ερμηνείας του κανονισμού, τεχνικών θεμάτων όσον αφορά τα αντικείμενα που απαριθμούνται στους καταλόγους, εξελίξεων σχετικών με τον κανονισμό και κάθε άλλου ζητήματος που ενδέχεται να προκύψει. Επιπλέον, η Επιτροπή πραγματοποιεί διαβουλεύσεις με την ATCG κατά την κατάρτιση κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, σύμφωνα με τη διοργανική συμφωνία της 13ης Απριλίου 2016 για τη βελτίωση του νομοθετικού έργου[6].

Η ATCG συνεδρίασε δύο φορές το 2023, στις 27 Απριλίου και στις 23 Νοεμβρίου, σε εικονικό περιβάλλον, για να ανταλλάξει πληροφορίες σχετικά με διάφορα θέματα που αφορούν την εφαρμογή του κανονισμού και τα οποία συνοψίζονται κατωτέρω.

3.1 Εξελίξεις που αφορούν τη βασική πράξη

Το 2023 δεν εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση πράξεις για τροποποίηση του κανονισμού.

[2] Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 258/2012, της 14ης Μαρτίου 2012, για την εφαρμογή του άρθρου 10 του πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την καταπολέμηση της παράνομης κατασκευής και διακίνησης πυροβόλων όπλων, των εξαρτημάτων τους, των μερών τους και των πυρομαχικών, το οποίο επισυνάπτεται στη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος («πρωτόκολλο των ΗΕ για τα πυροβόλα όπλα»), και για τη θέσπιση άδειας εξαγωγής, μέτρων εισαγωγής και διαμετακόμισης για πυροβόλα όπλα, μέρη και εξαρτήματά τους και πυρομαχικά (ΕΕ L 94 της 30.3.2012, σ. 1).
[3] Κανονισμός (ΕΕ) 2021/821, της 20ής Μαΐου 2021, για τη θέσπιση ενωσιακού συστήματος ελέγχου των εξαγωγών, της μεσιτείας, της τεχνικής βοήθειας, της διαμετακόμισης και της μεταφοράς ειδών διπλής χρήσης (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 206 της 11.6.2021, σ. 1).
[4] Κοινή θέση 2008/944/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, για τον καθορισμό κοινών κανόνων που διέπουν τον έλεγχο των εξαγωγών στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού (ΕΕ L 335 της 13.12.2008, σ. 99).
[5] Κανονισμός (ΕΕ) 2016/2134 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 2016, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1236/2005 του Συμβουλίου για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία (ΕΕ L 338 της 13.12.2016, σ. 1).
[6] ΕΕ L 123 της 12.5.2016, σ. 1.

3.2 Εμπορικές πληροφορίες: υποβολή στοιχείων

Η Επιτροπή παρουσίασε την τρέχουσα κατάσταση στην ετήσια έκθεση που αναφέρεται στο άρθρο 26 παράγραφος 3 του κανονισμού. Η Επιτροπή παρουσίασε μια νέα λειτουργικότητα βάσει της οποίας οι αρχές των κρατών μελών καλούνται να ανεβάζουν τα απαιτούμενα δεδομένα για σκοπούς αναφοράς απευθείας στη βιβλιοθήκη DUes, υπό την ενότητα που σχετίζεται με τον κανονισμό κατά των βασανιστηρίων. Αυτό αποσκοπεί στον εξορθολογισμό και στη διευκόλυνση της συγκέντρωσης των δεδομένων από όλα τα κράτη μέλη. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται περιλαμβάνουν ιδίως το είδος του αντικειμένου, τον εξαγωγικό προορισμό και την τελική χρήση. Τα στοιχεία αυτά αντικατοπτρίζονται στην ετήσια έκθεση της Επιτροπής. Επιπλέον, η Επιτροπή παρέσχε πληροφορίες σχετικά με τα εμπορικά στοιχεία της προαναφερθείσας έκθεσης μετά την έγκρισή της[7].

3.3 Άτυπη ομάδα εμπειρογνωμόνων της Επιτροπής

Η Επιτροπή συνέχισε να ενημερώνει την ATCG σχετικά με τις δραστηριότητες της άτυπης ομάδας εμπειρογνωμόνων που συγκροτήθηκε σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έκθεσης επανεξέτασης που εξέδωσε[8]. Η άτυπη ομάδα συνδυάζει διάφορες οπτικές γωνίες (π.χ. υπεράσπιση, επιβολή του νόμου, έρευνα και τελωνεία). Η λειτουργία της είναι αυστηρά συμβουλευτική και συμπληρωματική προς εκείνη της ATCG.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 2023 η ATCG ενημερωνόταν για τις συζητήσεις στο πλαίσιο της άτυπης ομάδας εμπειρογνωμόνων σχετικά με την ενίσχυση του κανονισμού. Η άτυπη ομάδα εμπειρογνωμόνων αξιολόγησε τεχνολογικές εξελίξεις και νέα προϊόντα, καθώς και τη χρήση ορισμένου εξοπλισμού επιβολής του νόμου που χρησιμοποιείται στις πρακτικές αστυνόμευσης, συμπεριλαμβανομένων αντικειμένων που χρησιμοποιούνται σε περιπτώσεις που δεν βρίσκεται κάποιος υπό κράτηση, όπως κατά τη διάρκεια ειρηνικών συγκεντρώσεων.

Προκειμένου να ενισχυθεί ο κανονισμός, και σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έκθεσης επανεξέτασης της Επιτροπής του 2020, η άτυπη ομάδα εμπειρογνωμόνων εξέτασε το ενδεχόμενο μεταφοράς ορισμένων αντικειμένων από μια κατηγορία (παράρτημα III) σε άλλη (παράρτημα II), καθώς και την προσθήκη ορισμένων νέων αντικειμένων που δεν περιλαμβάνονται επί του παρόντος σε κανένα από τα παραρτήματα του κανονισμού. Οι εμπειρογνώμονες της άτυπης ομάδας που είναι ειδικοί στον τομέα της ασφάλειας δήλωσαν ότι, κατά την εξέταση αντικειμένων που χρησιμοποιούνται για την επιβολή του νόμου ή όταν κάποιος βρίσκεται υπό κράτηση, το βασικό μέλημα είναι κατά πόσον τα αντικείμενα είναι «αναγκαία» και, εάν ναι, κατά πόσον ο σχεδιασμός τους παραμένει επαρκώς μη βάναυσος.

Όσον αφορά τον έλεγχο των φαρμακευτικών προϊόντων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για θανατηφόρες ενέσεις, καθοριστικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα των ελέγχων αυτών υπήρξε η συνεργασία με τη βιομηχανία και τα οικεία πρωτόκολλα αυτορρύθμισης, τα οποία έχουν αποδειχθεί σημαντικότατα για την πρόληψη της χρήσης φαρμακευτικών προϊόντων της ΕΕ για εκτελέσεις.

Συζητήθηκε επίσης η ιδέα της γενικής απαγόρευσης της εκπαίδευσης στην κατάχρηση οποιουδήποτε εξοπλισμού επιβολής του νόμου που διευκολύνει τα βασανιστήρια ή την

[7]COM (2023) 689 final, 8.11.2023, και παραρτήματα 1 έως 11 όπως διορθώθηκαν [C (2024) 2491 final,10.4.2024].
[8] COM (2020) 343 final της 30.7.2020.

κακομεταχείριση. Οι συζητήσεις της άτυπης ομάδας τροφοδότησαν σχέδιο πρότασης κατ' εξουσιοδότηση πράξης, το οποίο υποβλήθηκε από την Επιτροπή στην ATCG[9].

3.4 Καταπολέμηση του εμπορίου ειδών που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια

Η Επιτροπή ενημέρωσε την ATCG σχετικά με το περιεχόμενο της ετήσιας θεματικής έκθεσης της ειδικής εισηγήτριας των Ηνωμένων Εθνών για τα βασανιστήρια, Alice Edwards, με τίτλο «The global trade in weapons, equipment and devices used by law enforcement and other public authorities that are capable of inflicting torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment» [Το παγκόσμιο εμπόριο όπλων, εξοπλισμού και συσκευών που χρησιμοποιούνται από τις αρχές επιβολής του νόμου και άλλες δημόσιες αρχές και που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επιβολή βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας], που εκδόθηκε στις 24 Αυγούστου 2023.

Στην έκθεση, η ειδική εισηγήτρια των Ηνωμένων Εθνών παρουσιάζει ετήσια επισκόπηση των τάσεων και των εξελίξεων σε σχέση με τα βασανιστήρια, καθώς και θεματική μελέτη σχετικά με το παγκόσμιο εμπόριο όπλων, εξοπλισμού και συσκευών που χρησιμοποιούνται από τις αρχές επιβολής του νόμου και άλλες δημόσιες αρχές και που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την επιβολή βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

Η Επιτροπή υπογράμμισε τη σημασία της εν λόγω έκθεσης στο πλαίσιο της ενδεχόμενης ενίσχυσης του ενωσιακού κανονισμού.

Επιπλέον, η έκθεση προσδιορίζει έναν κατάλογο ειδών που θεωρούνται εκ φύσεως σκληρά, απάνθρωπα ή ταπεινωτικά και τα οποία θα πρέπει, ως εκ τούτου, να απαγορεύονται (μη εξαντλητικός κατάλογος 20 ειδών εξοπλισμού/όπλων). Στη συνέχεια συστήνει έναν κατάλογο αντικειμένων που θα πρέπει να αποτελούν αντικείμενο ρύθμισης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ενώ τα αντικείμενα αυτά έχουν νόμιμες χρήσεις, μπορούν να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά για την επιβολή βασανιστηρίων και, ως εκ τούτου, απαιτούν κάποιο επίπεδο εποπτείας.

Η έκθεση καταλήγει σε σύσταση για την ανάπτυξη ενός διεθνούς μέσου για την καταπολέμηση του εμπορίου ειδών που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια, το οποίο θα συμπληρώνει και θα ενισχύει υφιστάμενες υποχρεώσεις για την απαγόρευση και την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

Η Επιτροπή ενημέρωσε επίσης την ATCG σχετικά με μια ομάδα περισσότερων από τριάντα οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών από όλες τις περιφέρειες, η οποία στηρίζει τις συνεχιζόμενες προσπάθειες για την καταπολέμηση του εμπορίου ειδών που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια. Οι οργανώσεις αυτές έχουν ενώσει τις δυνάμεις τους για να ζητήσουν τη σύναψη διεθνούς συνθήκης για τον έλεγχο του εμπορίου εργαλείων βασανιστηρίων τα οποία χρησιμοποιούνται για την καταστολή ειρηνικών διαδηλώσεων και για την κακοποίηση κρατούμενων σε ολόκληρο τον κόσμο. Σε δήλωση που υπεγράφη στο Λονδίνο τον Ιανουάριο του 2023, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα ζήτησαν τη σύναψη συνθήκης για την απαγόρευση της κατασκευής και του

[9] Η συνεργασία με εμπειρογνώμονες στο πλαίσιο της ATCG βρίσκεται σε εξέλιξη.

εμπορίου εξοπλισμού που εκ φύσεως προορίζεται για σκοπούς κακοποίησης, καθώς και την εισαγωγή ελέγχων με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα στο εμπόριο πιο τυποποιημένου εξοπλισμού επιβολής του νόμου.

3.5 Επόμενα βήματα στην έκθεση επανεξέτασης της Επιτροπής: Ενίσχυση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/125

Η Επιτροπή παρουσίασε στην ATCG σχέδιο πρότασης κατ' εξουσιοδότηση πράξης, το οποίο στη συνέχεια κοινοποιήθηκε στους εμπειρογνώμονες της ATCG ώστε να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους. Το σχέδιο πρότασης, το οποίο αποσκοπεί στην ενίσχυση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/125, βασίζεται στην έκθεση επανεξέτασης της Επιτροπής του 2020, στις εργασίες της άτυπης ομάδας εμπειρογνωμόνων και στις εκθέσεις της ειδικής εισηγήτριας των Ηνωμένων Εθνών για τα βασανιστήρια. Η Επιτροπή επισήμανε την έκθεση της ειδικής εισηγήτριας των Ηνωμένων Εθνών για τα βασανιστήρια, Δρ. Alice Jill Edwards, του Οκτωβρίου 2023, στην οποία προσδιορίζονται 20 είδη εξοπλισμού επιβολής του νόμου που εκ φύσεως προορίζονται για σκοπούς κακοποίησης και θα πρέπει να απαγορευτούν, καθώς και άλλα 17 είδη εξοπλισμού επιβολής του νόμου που μπορεί να έχουν νόμιμη χρήση αλλά μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά για την επιβολή βασανιστηρίων και των οποίων το εμπόριο πρέπει να ελέγχεται αυστηρά. Η Επιτροπή υπογράμμισε ότι το σχέδιο πρότασής της καταρτίζεται με γνώμονα τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας και ότι θα ζητήσει τη γνώμη της συντονιστικής ομάδας κατά των βασανιστηρίων.